

Йоздемир Индже

* МАГМАТА * СЛЕПИЯ ЧАСОВНИК *

София, 2012

**Това издание се осъществява с подкрепата на
Министерството на културата и туризма на
Република Турция**

Преводът е направен по изданието:

ÖZDEMİR İNCE

MAGMA VE KÖR SAAT

1. BASKI, KIRMIZI YAYINLARI,

MAYIS 2007, İSTANBUL

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

Copyright © 2007 by ÖZDEMİR İNCE

© Кадрие Джесур, превод, 2012

© Издателство „Изток-Запад“, 2012

ISBN 978-619-152-026-8

• С В Е Т О В Н И П О Е Т И •

ЙОЗДЕМИР ИНДЖЕ

• МАГМАТА •
• СЛЕПИЯТ ЧАСОВНИК •

Превод от турски
Кадрие Джесур

• С В Е Т О В Н И П О Е Т И •

Под общата редакция на

Румен Леонидов

Излезли от печат

№ 1 Мацуо Башьо *100 хайку*

№ 2 Йоздемир Индже Магма ✨ *Слепият часовник*

Подготвят се за печат

№ 3 Никола Фурнаджиев *Огнено затишие*

Всичко за мен

Роден съм през 1936 г. в гр. Мерсин, Турция. Завършил съм френска филология в Анкара, след което специализирах фонетика в Сорбоната. Член съм на международното жури за поезия в Лиеж, Белгия; на академия „Маларме”, Париж; сътруднича на Международния център за поезия в Брюксел, член-основател съм на Ордена на трубадурите средиземноморци. Награден съм с престижен орден от френското правителство. Превеждам от френски, арабски и гръцки.

Аз съм средиземноморски юрук по произход, туркменски юрук съм. Затова османлиите не са ми много любими, по-блиски са ми византийците.

Бил съм чирак в кебапчийница, работник във фабрика, финансов служител, библиотекар, редактор, издател. Всичките си работи вършех с желание. От всичките имаше какво да науча – и много научих.“

Както казах, аз съм мерсинлия, роден съм в Мерсин. Това е град на Средиземно море, но всеки, който пожелае, може само за един час да се изкачи на 2000 м. надморска височина и да се окаже на заснежените върхове на планината Торос. Мерсин е всичко. Семейството ми е сред основателите на града.

Живях в родния си град до 19-ата си година. Напуснах го през 1956 г., за да се спася, завърнах се през 2000 г. От 1956 до 2000 г. го посещавах за часове покрай случаите на болести и смърт в семейството ми. Неслучайно споменах за спасение от Мерсин, години бяхме на нож с него. От страх да не се осуети бягството ми не посмях дори да флиртувам с някоя от многото красиви негови девойки.

Очаквах, жадувах, исках този град да ме обича, да ми се възхищава, да ме зачита. Изгарях от желание да ме забележи.

Всичко това се случи едва след 2000 г. През 2007 г. учредих литературната награда на град Мерсин. Вероятно е и да бъда погребан в гробището му.

В мерсинското градско гробище мюсюлмани, християни и евреи лежат на равна нога. Мерсин е космополитен средиземноморски град в истинския смисъл на това понятие. И сега е най-европейският, най-цивилизованият град на Турция.

Сега живея в Истанбул, в квартал „Джихангир“, който е нещо като „Маре“ в Париж, отчасти напомня и „Мон Парнас“. Населен е с много интелектуалци, журналисти, писатели, художници, телевизионни и киноактьори. Пълно е с кафенета, малки бутикови кръчмички, антикварни магазини. Но от години не се отбивам в тях. Най-често сядам да пия кафе в усамотеното и винаги тихо кафене „Икбал“ в музея на Орхан Кемал, където всъщност провеждам и повечето от срещите си. Българските читатели познават Кемал с романа му „Господарката на чифлика“.

От късната есен до края на зимата живея в Истанбул. От май до края на есента със съпругата ми сме в селската ни къща в Бодрум. Селото е в подножието на грамадни скали, които изглеждат така, сякаш всеки момент ще се срутят нанякъде. Там имам кабинет с огромен прозорец; той се плъзга като врата и през него се излиза на терасата. Отдолу има асма с чардак. Там пия вино и пуша лула. Вечер се събуждам многократно, сядам, пиша, пак лягам. И това трае около пет месеца. Следобед непременно плувам. Не може иначе. Всяка неделя на обяд пия вино, ама обилно!

Бохемската част на моя живот отшумя в Париж, когато бях на около тридесет години. После, през четиридесетте си години, пък изживях доволно и частта, отредена на „нощната птица“ в мен. Може би затова сега нощният живот не ме привлича. Живея почти като монах. Но пиша с... живота си.

Не съм привързан към Истанбул. Спокойно мога да кажа, че не го обичам. Дори написах статия, озаглавена „Пишанбул“. „Пис“ на турски значи мръсен, замърсен. В едно стихотворение отричам и наследството му.

Съпругата ми Юлкер е от преселническо семейство, родителите ѝ са помаци от Кърджалийския край. Някои наши приятели я наричат принцеса помакиня. Оженихме се през 1961 г. Едва ли мога да дефинирам любовта. Но скромното ми мнение е, че е плътно ангажирана с музиката на мира, спокойствието, тишината. Юлкер е хубава и много талантива преводачка от английски. Преведе Радичков, Каралийчев и други български писатели на турски.

Моят живот са думите. Построих си го от тях. Творчеството ми е публикувано в над 120 книги с поезия, проза, есеистика, критика... Преводна и авторска. Цял живот съм писал. С житейското си поведение и с писането се стараех да развия духа на живота и света. Всяка минута съм вярвал и вярвам, че има по-хубаво, по-щастливо състояние от днешното, че е възможно то да се постигне.

В Турция съм независима политическа фигура.

Революционер съм, републиканец.

Аз съм атеист. Струва ми се, че такъв си се родих. Абсолютно съм убеден, че не е възможно един творец да се оформи и израсне като скулптор, писател, поет, композитор, ако не познава много добре митологиите, религиите, философията. Смея да твърдя, че познавам Стария завет колкото един добър равин, Новия завет – колкото един добре подготвен поп, Корана – колкото един образован имам. Затова си позволявам най-уверено да защитавам светския режим на управление.

Писането ме вълнува. Славата и парите – по-малко... Работя много, старая се да свърша перфектно работите си. Претенциозен съм и не търпя съперници. Страхувам се от лъжата – като от змия.

Не ме интересува дали ще ме четат след смъртта ми. Докато пиша книгите си, винаги съм много щастлив. И съвсем е възможно моето щастие да е ощастливило и други хора.

Това е.

Магма

I

Кла- Сляпо огледало, в което се множа;
дене- цяла нощ се давех сам със себе си,
цът за да не се удавят сиротните звезди.

□

Има една небесна везна – ни блюдо, ни мерило –

между всичко и нищото,

ще изгуби равновесие, ако не стоя на крака.

II.

Огле- Вероятно, за да пълзи по него
дало- охлювът на луната. Път към поклонение –
то ☐ неуместен, не навреме и блуден,

и незнайно чий, няма сведение.

Такива са делата на светиите, които се възвръщат;
просят, без да се дегизират,
съвсем обичайно, като Румелийските абдали¹.

Зорко се взрете – с окото на душата, – вижте
как блести като прожектор в мрака
небесната пътека, прокарана от охлюва.

¹ В миналото: название на някои странстващи дервиши. (Всички бележки под линия са на преводача.)

III.

Нощ- На неколцина опиянени е поверена,
та □ но не успях да преброя никога колко са,
не ми стигат буквите и числата.

Миналото, на табун натоварено, е осиновен завоевател;
угар-нива, чакаща бъднина:

това е многолюдната нощ на нощите,
в обятията на мокър вълнен ямурлук

очаква
проявлението на Спасителя.

IV.

Пра- Невидима лодка да имах поне,
гът ☐ под румелийския жупел между небето и земята,
до отсрещния бряг да ме пренесе.
За да намеря пъпната си връв, която
в ъглополовящата на три маслинови дървета
е заровила баба ми
през последното слънчево затъмнение.

Стан за отдих в съществуването и моята липса
са многолюдното отстъпление в душата ми:
босонога, безславна битка на бойно поле.
Уча се на реторика от немите герои.
Учителю любими, мой майсторе-зидар!
И зидове да пробивам ще се науча, щом те открия.

Ще има какво да разказвам през зимните нощи,
когато се сдобия с история.

V.

Съ- Скъса се връвта на опашатото ми хвърчило,
НЯТ □ откъсна се от тялото ми, сега редом се реем,
 нямам парашут, нито орлови криле;

 стави на криле кървят по раменете ми,
 като че пъпки или завръз, може би клони.

 По електрическите жици – скелети на хвърчила,
 и десетина уморени лястовици, остатък от прелета;

 жеравно ято кръжи във въздуха
 по прелетни пътища, над пресъхнали езера;

 кръжащо непрестанно слизане. Плътта и костите ми:
 семена от магнит, близкото бъдеще на падането,
 аз съм пергелът му.

VI.

Пъте- Ниски борове. Намазах дзифт
ката под забрадката си, да не се изхлузва, иначе пада.
☐ Ни цървули у мен, нито метален жезъл, нямам и притча.

Такъв връх, по-трудно е да слезеш, отколкото да го изкачиш;
път – към мечтата, – посипан с натрошени стъкла –
а ги нямаше на изкачване.

Пред мене – самовлюбена водна стихия;
зад гърба ми – пътека, воюваща със себе си;
нямаше я върху водата, на която гадателят ми гледа.

Между мен и дъгата е.
Свят ще ми се завие, отворя ли очи,
от един сън за друг, ако ги отворя.

VII.

Катраненото находище – Едно от занятията на дядо ми планинеца. По майчина линия. Извличаше катран от планината Торос и го продаваше на Хаваджа Наум в Мерсин. Сам подемаше да разказва за Хаваджа Наум, винаги щом отвореше уста.

☐ Веднъж ме заведе на катраненото находище. Пред очите ми – масив. Що за работа е това? Животът ти – фар: забравяш за всичко, ретината ти радушно поема течашката гледка.

На въглищно находище напомня катраненото, но прилича на хамам. Катран е потта на борове, не и сълзите му.

Няма да описвам катраненото находище, как работи и тъй нататък. Представете си го сами, като четци на поезия, създайте механизма на образността в собствения си свят. Напомня на планинска чешма. Катранът в корито се излива.

Селски картини. Селски животни, селски момичета, мизансцените на пушек от находищата.

На създаване на поезия прилича катраненото находище. Находище на думи, катранено: Стихът.

VIII.

Масти- Катранът вдъхнови мастилото, а и пътеката го бе спус-
лото на по върха на перото ми.

- ☐ Течно състояние на твърдото. И газообразно бива ве-
ществото. Три състояния на извечното вещество. Ези
от едната страна – изкуството; тура от другата – изкуше-
нието. Може ези и тура да си разменят местата.
*La parole et la voyance!*¹

¹ Дар слово и гадателство (фр.).

IX.

Гилгамеш – „Ти, син на Урук, прочут и силен като бик, юнак и негов (люби)мец.“

□ Пояснението на преводача гласи: „Обграждам в скоби изгубената поради скършването на стиха думичка.“

Със сигурност синът е бил – любимец на Урук, не на думи. Любимец и истинен, защото като ярка гледка зад завой е, има я и в действителност, и в имагинерната реалност.

Разтварям произволно книгата на епоса: „Приятелю, ако заловиш една птица, къде ще се завърнат пиленцата ѝ?“

В този текст само едно единствено изречение заслужава да се пренесе в модерния епос на нашето време:

„Приятелю, ако заловиш една птица, къде ще се завърнат пиленцата ѝ?“

И съчка поезия няма в нежеланието на човека да умира, нищо няма там, освен росен пращец на капка, кацнал на венчелистчето на розата... Натрапчивото желание за безсмъртие има епичен корен, иде от такава вена.

Понеже „да не се умира“ и „да се бъде безсмъртен“ са написани в различни тефтери, и са съсредоточието между двама еничари. Първото съдържа смърт, второто – не, защото там смъртта е на тилова служба. И двата израза обаче се основават и уповават на смъртта. Сякаш статуя, изправена срещу постаментата си!

В едно ранно стихотворение имам такъв стих: *Да се убие смъртта. И сега го има.*

Обаче за стих, много по-уседнал и подходящ е изразът:

*Жената, седнала в лястовичето гнездо.*¹

(Любимата ми!)

Смъртен, който не подозира, че е безсмъртен; безсмъртен, забравил, че е смъртен.

Ала няма да може да установи власт, да господства смъртта помежду ни.²

Той, синът на Урук, прочут и силен като бик, юнак и негов любим син!

¹ Дилън Томас.

² Янис Рицос.

X.

Гвоз- Под корема на камилите преминах, подражавайки на
деят лястовиците.

☐ Не знам дали е писано в речниците – селяните по нашия край *мая* наричат младата женска камила, а мъжката *дайлак*.

Град, в който прелитат и отлитат лястовици. Гнездо да свият исках във всеки един от домовете ми. И една жена да седи в лястовичето гнездо. Да седи, без нищо да върши. Такава обичам жената, да седи и света да гледа. На лястовичи език да разказва...

И на гергеф да везе, нареждайки, дантели да плете, да ме кара да ѝ държа чилето, а тя да завива кълбото. И седнала в лястовичето гнездо приказки да реди: Кандахарският падишах имал три дъщери. Най-малката – най-хубава!..

Работниците превръщат една от незастроените стаи в дом, забиват гвоздей на стената и окачват дрехите си; пият чай и ядат маслини на маса, застлана с вестник.

Търся една стена, търсих, за да забия гвоздей и окача сако-то си, сякаш го окачвам на Голямата мечка.

Ни стена, ни гвоздей!

Лопатарите на камилите вече не се чуват. Камиларят странно сичком е възседнал магарето, тикнал цигарата „Кьойлю“ зад ухото си.

Не прелитат от Африка лястовиците да летуват тук. Приземните етажи на къщите са станали банки.

Участта на гвоздея, останал под открито небе:
След първия дъжд тутакси ще ръждяса.

Равностойни са прахта на минало с мечти на мирозданието!

От утробата на пръстта ръждива вода изтича...

XI.

Прозорецът - Театрален декор бил. Отваряш прозореца: стена. Не можеш да разбереш дали е истинска – зидана от дялан камък, кирпич или от тухли може би – или е рисувана с маслени бои върху зебло.

Отваряш прозореца, зимна картина, изскочила от старите детски списания: снежни преспи край замръзнало поточе, малко по-нататък – колибка с пушещ комин, а вътре – сама жена, с изпотени слабини и подмишници.

Вътре в прозореца – зимна картина: истинска ли е или излязла изпод четката на художник в почивните дни?

Отваряш прозореца: картина на мига на разцепването на Червено море. Народе, напред с мен! Следвай ме, неотклонно.

XII.

Маса- Маса, върху която ще положи сърцето си. Вътрешният
та ☐ ми орган, синоним на душа. На масата.
Ще работи само, като часовник: Туп-туп. Тик-так. Ще
се навива със собственото си движение.

Ново тяло ще създаде за себе си, нов мозък. На масата.
Туп-туп. Тик-так.
Ще разкъсва съня ни като тъпан по месец Рамазан, ще го
раздробява.

След това ще вляза в новото си тяло. Като младоженец в
брачно ложе. Несръчен, ала решителен. С мечти.

Внимание: нека не тръгва по следите ми, подир миризма-
та ми на пръч онзи, който не е играл Руска рулетка; онзи,
който не е заложил живота си в хвърления зар по зелената
покривка на масата.

Може някой ден да река да го взема от масата и над главата
си да го повдигна. Бидейки Вилхелм Тел и синът му едно-
новременно. За да се упражнявате в стрелба с лък.

XIII.

Игленото ухо За да се промуши камилата през пустинята в оазиса. На младини бях писал, че най-подходящо за това е мигът на изгрева на слънцето.

Няма нужда от очила: като конец, който провираме през игла е засилването на камилата, после тя се устрелва и отдалечава от шатрите, като нападната от рой пчели.

Пяната от устата ѝ – сякаш сапунена – из въздуха се разпръсква, по пясъка капе.

Бляскава белота, хлъзгава като коприна, оставя подире си камилата, преминала през игленото ухо. Не питайте племенните жреци за какво служи тя. С тази белота може да закърпите ехото на миражите си, да станат цяло покривало. И да се завиете в студените пустинни нощи.

Стига кралицата на образността да не изпадне в завист и да кастрира изгрева, в мига, когато камилата през игленото ухо минава.

XIV.

Лъ- При добро желание тенджерата, сбрала дъждовна вода,
кЪТ можеше залив да стане и там да се хвърли котва. В мир-
□ но време.

Излитат птици, с огнени пера. Устремени към цел, напред и нагоре. Фойерверк. Ято гълъби се издигат и се премятат на кълбо под него. Керван от жерави приближава отсреща.

Едното от двете положения би желал да изрази поетът: как стрелата затаява дъха си върху бузата на млада жена, преди да бъде изстреляна. Тетивата и бузата на стрелеца се целуват. А стрелецът – острието, улучило целта.

Безсмъртие, болест на нашето време! Болест за болни! Тя може за нищо да прежали всичко, щом причернее или не пред очите ѝ.

Огньовете горят над главата ѝ: същинска вършитба, харман. Зърното от плявата се отсява!

Женствено, женско, изженско, състояние на жена.

Из-хвър-ля!...

И изхвърлена бива.

XV.

Kılıç Тяло е. Младежко поведение, без свян от себе си. Ала *не-обмислено* като такова.

Възпитанието на тялото. Перка е китката, въртяща се около себе си.

Отпуска се механизмът.

Счупи ли се, времето в часовника спира на часа.

Старият часовникар сваля лупата от окоото си: „Механизмът на този е изморен.“

А можеше и: „Счупил се е“ – да каже.

Не каза.

Билето за безсмъртие, в устата на змията. Единствената миниатюра, където султани и шехзадата¹ се виждат в едно и също пространство.

Побрали се, побрали са ги. Султанът подава сабя на шехзаде.

Няма балкон. В горната част на миниатюрата – решетки на прозорци.

Прозорците на харема, очи на държанки. Асоциациите следват и предизвикват една друга, излизат навън. Притегателното поле на магнита.

Нищо ново. Затова в случая няма нужда от преводач.

Празнотата реже сабята.

Слуша...

¹ В османския двор султански син или внук (тур.).

XVI.

Дева- Зодия, зодия Дева ли е или пшеничен клас?

та ☐ Читателят за зодиака си мисли.

Прозирна зона между мъката на науката и мъдростта на познанието.

Има я! Най-великият стих, който през целия ми живот е вселен в деня и в нощта ми:

„Истина, истина ви казвам: ако житното зърно, паднало в земята, не умре, остава си само; ако ли умре, принася много плод.

Който обича душата си, ще я изгуби; а който мрази душата си на тоя свят, ще я запази за вечен живот.“¹

Самоуверената обратна диалектика на книгата по религия.

Чувствителна мисъл, с принадлежаща ѝ скъпоценност, нейна материя или не. Навярно има и мислещо, разсъждаващо чувство, ходещо като акробат по въже, без да има в ръцете си прът, за да пази равновесие.

Смърт е за зрелия клас щом издълбае името си върху камъка на времето; зодиакът е този адрес.

Пшенично зърно с внуци, подскачащи в скута му! Щастливо семейство!

¹ Евангелие на Иоана 12:24–25.

XVII.

Вез- За претегляне на курешки в златни блюда; за да се сме-
ни стят ограничените духове в празен консервен буркан.
 ☐ Кантар.

С тензух са завързани очите на Богинята на правосъдието, за да не вижда безчестията на мерилата.

Вероятно знаете, че хасето се тъчеше се във фабриките на Сюмербанк през първите години на Републиката; и плащеница се прави от него, за плащеница е нужен и калъп сапун.

С хасена плащеница трябва да се превърже главата на Богинята с везните, като в картина на Магрит.

Везните и мечът причиняват болки на хората на Правосъдието.

Кило желязо ли тежи повече или кило памук?

Да претеглим кило желязо с коя да е везна, обаче с обичайното мерило от камъни, не с общински мерила.

Може да духа, а и да не духа вятърът по време на вършитба или когато мерите.

По-малко от кило ще излезе, ала не повече.

Правосъдието е темелът на собствеността.

Когато собствеността стане държава!

Ако говорим за зодии, то е друго; везните са месецът на Юлкер и Тан, и няма правосъдие в любовта, ненужни са везни и мерило, и тара и карати на злата.

Няма правосъдие в любовта! Ненужно е то, ако е любов любовта.

Везни без измама!

XVIII.

Изговор Ословоняване, назоваване в действителен план, нека бъдат:
 Великата китайска стена, Египетските пирамиди, Вавилонската кула.

Тетивата на стрелата се обтяга още преди да си отворил уста.

Дуелът започва.

Пружината се навива, вятърът вдишва ветрената мелница, ако си по море, платната се издуват.

Дори съм виждал хора, както си говорят, как се превръщат в цигулки.

И мъртъвци – как оживяват...

Какво великолепно кърваво събитие е, че всяко слово, всяка думичка имат своя значима история. Изричаш „Сфинкс“ например – и ето, дори скалите, които си имал за неми, са готови да откликнат с изречения, подчертаващи разпита:

Сфинксът е чудовище с глава на жена, с тяло на лъв, с крила на птица. Убива всеки, който не може да отговори на въпроса му.

Самозабравям се, омаян на пътя, вслушвам се в раздумката на двете допрели носове си мравки.

Ни бог! Нито господар! – хортуваше мравка-работничка,
помъкнала огромен осил, на другата, търкаляща торна
топка. Научила го бе от бунта на пчелите в кошера.

Разказът е едничката ми храна!
Каква полза от „действителността“, ако ги няма
речта на законите
и словото на поета.

XIX.

Пое- Сянката си дири в орбитата на слънцето. Не иска да из-
тът губи слънцето. Насреща му е то: „Contre lumiere“!

☐ Сянката – отзад!

Един ден, когато се сдобие с очи като на бог Янус,
и своята сянка, и друг свят ще види.

Не може да я види, без да се осатани, няма да види сянката
си.

Търсиш го в мрака, а стихът е под слънцето на Средиземно
море!

Гледайки слънцето в мрак мравуняшки го търсиш...